

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
імені Богдана Гаврилишина

Кафедра політології та філософії ім. Сергія Коновала

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА дипломна РОБОТА

на тему:

«Держава-добробуту»: сучасний стан і перспективи розвитку»
Спеціальність С2– Політологія
Освітньо-професійна програма – Міжнародні та регіональні політичні
комунікації

Виконала: студентка IV курсу, групи ПОЛ-41
спеціальності «Політологія», Гаврищак Ніколь

Науковий керівник: кандидат історичних наук.
доцент Гурик М. І. _____

Випускню кваліфікаційну роботу
Допущено до захисту
« ____ » _____ 20__ р.
Завідувач кафедри

Тернопіль – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3-5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ «ДЕРЖАВИ ДОБРОБУТУ» ЯК РІЗНОВИДУ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ	6-14
1.1. Розвиток концепцій «держави добробуту» в політичній науці	6-14
РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН «ДЕРЖАВИ ДОБРОБУТУ»: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ	15-31
2.1 Суть «держави добробуту» як гаранта захисту соціальних прав та свобод громадян	15-22
2.2 Моделі «держави добробуту та специфіка їх соціальної політики	23-31
РОЗДІЛ 3 МАЙБУТНЄ «ДЕРЖАВИ ДОБРОБУТУ В УМОВАХ НОВОГО ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ	32-41
3. 1 Роль політичних інститутів у зміні стратегії впровадження «держави добробуту	32-41
ВИСНОВКИ	42-44
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	45-48

ВСТУП

Актуальність дослідження. «Держава добробуту» відноситься до концепції держави, яка зосереджена на забезпеченні широкого спектру соціальної політики. Соціальні права забезпечуються всім громадянам шляхом дії соціальних механізмів і пом'якшення наслідків ринкової економіки. У такій державі уряд відіграє життєво важливу роль у забезпеченні соціального балансу нерівності шляхом надання або субсидування соціальних виплат і послуг. Ця діяльність називається соціальною політикою. Окремі країни характеризуються різними моделями держав добробуту, цілями, цінностями та групами бенефіціарів. Такий стан зазвичай сприяє виходу з важкої ситуації, в якій переживає все або частина населення, яке не в змозі задовольнити свої основні потреби.

Соціальну державу зазвичай описують такими ознаками, як гарантія мінімального доходу для сімей та окремих осіб, незалежно від ринкової вартості їх майна. Вона фокусується на забезпечення безпеки у випадку соціальних ризиків, які в іншому випадку призвели б до особистої та сімейної кризи та надання соціальних послуг для підтримки певного рівня життя всіх громадян. Такі послуги включають допомогу непрацюючому населенню в капіталістичних суспільствах. У більш широкому сенсі, держава добробуту пропонує основу соціальної, економічної та політичної рівності, миру, демократії, людини прав, рівних можливостей для отримання освіти, громадської безпеки, охорони навколишнього середовища та участь громадян в управлінні.

Теоретико методологічні основи становлення моделі «держави добробуту» досліджуються як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, які дискутують щодо дієвості сучасної держави та ефективності її соціальної політики. Відомими дослідниками даного феномену є, зокрема: Дж. Е. Стігліц, Г. Еспінг-Андерсен, П. Розанваллон, П. Пірсон, Р. Страйкер, О'Коннор, Н. Меннінг, Л. Ерхард, С. Біляцький, В. Романченко, С. Фомін та інші.

Визнаючи досить високий рівень і наукову цінність українських та закордонних робіт у цій галузі, слід зазначити недостатню дослідницьку увагу вчених до питань становлення універсальної моделі «держави-добробуту» та її здатності протистояти сучасним викликам. Все це й зумовило визначення мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження.

Метою дослідження є проведення аналізу сучасного стану «держави добробуту» та перспектив її еволюції в умовах глобалізованого світу.

Об'єктом дослідження постає «держава добробуту» як різновид сучасної соціальної держави.

Предметом дослідження є базові принципи функціонування специфічних моделей «держави добробуту» та особливості їх соціальної політики

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення **наступних завдань**:

- визначити теоретико-методологічні основи дослідження «держави добробуту»;
- дослідити історико-політичні та соціальні чинники становлення і розвитку «держави добробуту»;
- подати характеристику сутності «держави добробуту» як гаранта захисту соціальних прав громадян;
- проаналізувати специфічні моделі «держави добробуту» та особливості їх соціальної політики;
- розкрити роль політичних інститутів у зміні стратегії впровадження «держави добробуту»;
- показати перспективи розвитку «держави добробуту» у XXI ст..

Теоретико-методологічна основа дослідження. В основу дослідження покладено такі теоретико-методологічні підходи, як: порівняльно-історичний, структурно-функціональний, метод соціального моделювання.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції, сформульовані положення, які проаналізовано у дипломному дослідженні, можна використовувати в подальших наукових дослідженнях з даної проблеми.

Сформульовані положення, стануть теоретичним підґрунтям у здійсненні соціальної політики державними органами влади, органами місцевого самоврядування, та у процесі підготовки навчальних дисциплін, програм та посібників. на онлайн-зібраннях, конференціях, семінарах.

Апробація роботи. Окремі положення дипломної роботи доповідалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Політичні ідеї в епоху глобалізації: філософські рефлексії та сучасні виклики» (Тернопіль, 4-5 листопада 2024 р.)

Структура роботи. Дипломна робота викладена на 45 сторінках. Вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури (33 найменування).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ «ДЕРЖАВИ – ЗАГАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ» ЯК РІЗНОВИДУ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ .

1.1. Становлення концепції «держави загального добробуту» в політичній науці

Концепція держави добробуту є предметом активних дискусій і дискусій в науковій літературі, крім того, не існує ні загальноприйнятого визначення, ні такого, яке б відповідало всім цілям (включаючи питання вимірювання та складання статистики). Ніколас Барр підкреслив, що «концепцію соціальної держави можна розуміти як мозаїку: з різноманітністю як у своєму джерелі, так і в способі її доставки» [6, с. 34]

Використання виразу добробут завжди було неточним, тобто чому потрібен чіткий опис об'єкта статті, що стосується добробуту б само по собі не існує загальноприйнятого визначення соціальної держави. Це теоретичну дискусію можна завершити словами Річарда Тітмуса: «Я більше не закоханий в невизначену абстракцію «Держави добробуту», як це було приблизно двадцять років тому» [31, с. 54].

Узагальнені гасла рідко спонукають до концентрації думки: частіше вони заважають задавати важливі питання про реальність.

Оксфордський словник можна використовувати як ідеальну відправну точку для визначення соціальної держави: «система, за якою держава зобов'язується захищати здоров'я та благополуччя своїх громадян, особливо тих, хто потребує фінансових або соціальних потреб, за допомогою грантів, пенсій та інших виплат» [20, с. 61].

Загальноновизнаною є концепція «Держави добробуту», яка з'явилася в 1940-х роках як ширше визначення ролі держави у сфері соціальної та економічної політики. Більшість дослідників цієї теми, будь то праві чи ліві політично, сприймають це як більш позитивна і цілеспрямована прихильність уряду.

Мюрдаль зробив висновок, що «за останні півстоліття держава в усіх багатих країнах західного світу стала демократичною «державою добробуту» з досить чіткими зобов'язаннями щодо широких цілей економічного розвитку, повна зайнятість, рівність можливостей для молоді, соціальне забезпечення та захищені мінімальні стандарти не лише стосовно доходу, але харчування, житло, здоров'я та освіта для людей усіх регіонів і соціальних груп» [29, с. 22]

Бріггс дав відоме визначення держави добробуту: тобто держави, в якій «влада навмисно використовується (через політику та адміністрування) для того, щоб змінити гру ринкових сил принаймні в трьох напрямках – по-перше, гарантуючи окремим особам і сім'ям мінімальний дохід незалежно від ринкової вартості їхньої роботи чи майна; по-друге, шляхом звуження масштабів незахищеності, дозволяючи окремим особам і родинам зустрітися з певними «соціальними випадками» (наприклад: хвороба, старість і безробіття), які призводять до індивідуальних і сімейних криз; і по-третє, щоб усі громадяни без різниці статусу або класу мали найкращі доступні стандарти щодо певного узгодженого діапазону соціальних послуг» [29, с. 56]

Розвиток соціального страхування був поступовим процесом і значною адміністративною і політичною інновацією. Витоки соціальної держави сягають кінця дев'ятнадцятого століття і пов'язані зі значними суспільними, економічними та політичними змінами, викликаними великою трансформацією того часу. «Індустріалізація, урбанізація, зростання населення і навіть піднесення капіталізму виявило зміни, які підірвали традиційні форми добробуту забезпечення, яке пропонують сімейні мережі, благодійні організації, феодалські зв'язки, гільдії, муніципалітети, а також церкви» [7, с. 37] Ці суспільні зміни поєднувалися з підвищенням рівня продуктивності що дало змогу забезпечити необхідні ресурси для цих нових суспільних потреб.

Англійський вислів «Держава добробуту» з'явився у Великій Британії під час Другої світової війни для того, вказати на «систему, спрямовану на гарантування політичних прав громадян як мінімальних стандартів основних компонентів добробуту (дохід, їжа, здоров'я, освіта, житло), з метою турботи

про громадян від колиски до могили» [20, с. 70] . Своє повне застосування він знайшов після Другої світової війни.

Проте протягом дев'ятнадцятого століття, слідуючи процесу індустріалізації та необхідності втручання у життя міського пролетаріату була створена система соціального страхування найсерйозніших ситуацій і для побудови соціального консенсусу.

До середини двадцятого століття втручання було спрямоване на певні соціальні категорії, як-от заходи Отто фон Бісмарка (1883-1889) на користь робітників промисловості, які передбачали сплату цією категорією працівників внесків для фінансування свого соціального страхування.

Приблизно через двадцять років, в Англії, між 1906 і 1911 роками, ліберальний уряд на чолі з Ллойдом Джорджем розпочав важливий цикл соціальних реформ. «У 1908 році був прийнятий Закон про пенсії за віком, який встановив державну пенсію для всіх людей похилого віку, які потребували допомоги, а в 1911 році був прийнятий Закон про національне медичне страхування. затверджено і створено обов'язкове страхування на випадок безробіття, в повній протилежності до принципів «ліберальної філософії» [4, с. 5].

Після Великої війни Німеччина прийняла нову політико-правову структуру, затвердивши Веймарську Конституцію, «яка визнавала вперше в історії соціальні права, повну легітимність допомоги як інституції, яка гарантує високий ступінь фізичної безпеки (також через активну участь усіх соціальних суб'єктів) і перш за все, формальне визнання ролі профспілок» [4, с. 10].

Протягом усього другого післявоєнного періоду план Беверіджа становитиме ідеологічну основу для просування політики соціального забезпечення європейськими урядами. По суті, це перші заходи універсального характеру, тобто спрямовані на всіх громадян, а не на окремі категорії робітників (як було передбачено в тридцятих роках Новим курсом Франкліна Д. Рузвельта та Шведськими соціально - демократичними урядами), які були впроваджені в Британії за допомогою плану Беверіджа (1942). План Беверіджа

продовжив соціальний захист усім британським підданам незалежно від сплати внесків, фінансуючи його із загального оподаткування.

Справді, у грудні 1942 року Беверідж опублікував свою доповідь під назвою «Соціальне страхування та суміжні послуги». Вона містила оголошення програми дій, «спрямованої на мобілізацію всього суспільства для перемоги над «п'ятьма велетнями», які тримали поневолене людство: потреба, хвороба, невігластво, нещастя та неробство» [14, с. 55].

Саме після публікації цього звіту термін «соціальна держава» все частіше використовувався для позначення дії уряду, спрямованих на досягнення вищезазначених цілей.

У 60-х і 70-х роках соціальне забезпечення також було запроваджено в інших індустріальних країнах. Загалом цілями соціальної держави є забезпечення мінімального рівня життя для всіх громадян, гарантування безпеки окремим особам і сім'ям перед обличчям несприятливих обставин і доступ усіх громадян до основних прав, пов'язаних з освітою та охороною здоров'я.

Держава загального добробуту до цього часу надавала допомогу, пов'язану з сімейним життям, старістю, материнством, інвалідністю та безробіттям, грошові виплати для вирішення конкретних життєвих або сімейних умов; фінансування послуг освіти, охорони здоров'я, соціального житла; надання податкових пільг на сімейні потреби, придбання житла та регулювання окремих аспектів господарської діяльності.

Перші спроби дати визначення об'єкту, про який йде мова, були зроблені в 1960-х роках. Аса Бріггс у 1961 році визначив, що: «Держава добробуту — це держава, в якій організована влада використовується свідомо (через політику та адміністрування) для того, щоб спрямовувати ринкові сили принаймні в трьох напрямках: по-перше, гарантувати особам мінімальний дохід сімей незалежно від ринкової вартості їхнього майна; по-друге, зниження ступеня незахищеність, надаючи людям і сім'ям можливість краще протистояти певним «соціальним надзвичайним ситуаціям» (напр. хвороба, старість і безробіття),

що призведе до індивідуальних і сімейних криз; і по-третє, забезпечення кожному громадянину, незалежно від класу чи статусу, найкращі наявні стандарти по відношенню до узгодженого діапазону соціальних послуг» [29. с. 67]

Серед багатьох наступних визначень згадаємо визначення політолога Мауріціо Феррери, згідно з яким держава загального добробуту включає «набір державних політик, пов'язаних з процесом модернізації, за допомогою якого держава забезпечує своїм громадянам захист від конкретних ризиків і потреб у формі допомоги, соціального страхування чи соціального забезпечення, запроваджуючи особливі соціальні права та обов'язковий фінансовий внесок» [11, с. 257].

Інше визначення було запропоновано у вісімдесятих роках Гораном Терборном, згідно з яким: «Держава добробуту - це держава, в якій грошові перекази сім'ям відрізняються від пенсій державним службовцям і відсотків Державні цінні папери - та/або допомога та освіта осіб, крім державних службовців, становлять переважну статтю витрат і діяльність у щоденному управлінні державою та її службовцями» [19].

Маршрут визначення концепції досяг однієї з останніх стадій з подальшою пропозицією Альбера, для якого: «Термін держава загального добробуту позначає набір політичних реакцій на процес модернізації, що складається з політичного втручання в економічні механізми та в суспільний розподіл; ці заходи спрямовані на сприяння безпеці життя та рівності громадян з метою підвищення соціальної інтеграції високорозвинутих індустріальних суспільств» [20, с. 70].

Інтегруючи та спрощуючи цю концепцію, Феррера пропонує модифікувати визначення Альбера таким чином: «Соціальна держава — це сукупність суспільних інтервенцій, пов'язаних із процесом модернізації, які гарантують захист у вигляді допомоги, страхування та соціального забезпечення, запроваджуючи, зокрема, специфічні соціальні права у випадку конкретних подій, а також конкретні обов'язки фінансового внеску» [11, с. 278]

Є три фактори, які можуть пояснити прийняття західними урядами першої політики «держави добробуту»:

«1. Соціально-економічний розвиток, тісно пов'язаний з урбанізацією та індустріалізацією.

2. Політична мобілізація робітничого класу, тісно пов'язана з феноменом концентрації робочої сили в містах, промисловості та підприємствах як наслідок процесів урбанізації та індустріалізації.

3. Конституційний розвиток, який поділяється на два виміри: розширення права голосу, що призвело до включення всього населення до виборчого процесу та становлення інституту депутатської відповідальності» [23].

Історично розвиток держави загального добробуту складається з трьох фаз: фаза експерименту, фаза консолідації та, нарешті, фаза розширення.

Експериментальна фаза почалася в останні тридцять років дев'ятнадцятого століття. Це перша, елементарна форма держави добробуту або, точніше, держави допомоги, була введена в 1601 році в Англії з проголошення Закону про бідних. Найвідомішим прикладом у цьому відношенні є програма соціального страхування фізичних осіб шляхом сплати державних страхових внесків. Також в Англії, далі було зроблено крок вперед «із створенням робітних будинків, будинків праці та прийому, які мали на меті боротьба з безробіттям і зниження вартості робочої сили. Однак ці місця перетворилися на вимушені затримання; перебування в цих громадських осередках було еквівалентним втраті громадянських і політичних прав в обмін на державну допомогу» [13, с. 120].

Ці закони передбачали допомогу бідним у разі, якщо сім'ї не могли її забезпечити. Окрім чіткого філантропічного змісту, вони впливали з міркувань про те, що шляхом зменшення рівня бідності, негативні явища, пов'язані зі злочинністю, також можуть бути приборкані.

Цей етап завершився перед Великою війною, під час якої багато програм було перервано.

Другий етап, етап консолідації, розпочався з Великою депресією та Другою світовою війною. Цей другий етап, натхненний консервативними конституційними монархіями чи ліберальними мислителями, можна простежити від першої промислової революції та англійського законодавства 1834 р. Також у цьому випадку форми допомоги мають розглядатися як індивідуальні та адресовані лише тим, хто належить до знедоленого соціального класу. В у цьому контексті було створено перші «соціальні страхування», щоб гарантувати працівникам страхування від нещасних випадків на виробництві, хвороби і старості. Спочатку вони були добровільними, а згодом стали обов'язковими для всіх робітників.

Причинами прориву були пошуки соціального миру, узгодження вимог більшого захист з боку пролетарських робітників і запит на дешеву робочу силу з боку промисловців.

У 1883 році «соціальне страхування» було введено канцлером Отто фон Бісмарком, «щоб заохотити скорочення смертності та нещасних випадків на виробництві та створити першу форму соціального забезпечення» [1, с. 75]. Відповідно, саме «капітал» підштовхнув до обов'язкових платежів робітників, щоб не довелося нести всі витрати на соціальне забезпечення. Ця фаза конкретно призвела до поступової інтеграції раніше розрізнених ідей і політики в позитивне утвердження влади демократичних урядів як соціальних менеджерів. Консолідація ще не була фіксованим і стабільним рішенням. Навпаки, те, що тоді називали «державою добробуту», було, політичним поєднанням надзвичайно різномірних ідей та інтересів.

Етап консолідації закінчився наприкінці сорокових і на початку п'ятдесятих років, коли розпочався етап розширення. Третій етап, нинішній етап добробуту, почався після Великої депресії та Другої світової війни. У 1942 р. у Сполученому Королівстві соціальне забезпечення зробило рішучий крок вперед із так званим звітом Беверіджа, розроблений економістом Вільямом Беверіджем, який представив і визначив поняття громадської охорони здоров'я

та соціальні пенсії громадян. Ці пропозиції були втілені в життя лейбористом Клементом Етлі, який став прем'єр-міністром у 1945 році.

У 1948 році Швеція була першою країною, яка запровадила пенсію для всіх громадян, засновану на праві народження. Таким чином, як стверджує Андерсен: «добробут став загальним, завдяки чому всі громадяни мали рівні громадянські та політичні права протягом усього життя» [3, с. 57]. Було утвердження новонародженої соціальної держави та пов'язане із цим значне збільшення державних витрат, що супроводжується експоненціальним зростанням ВВП.

Індикатором цього процесу розширення є соціальні витрати: податкові збори зростали швидше, ніж економічні ресурси та загальні витрати зросли ще швидше.

Британський вчений Річард М. Тітмус, який наприкінці 1960-х років представив державу добробуту через класифікаційну схему та виділив моделі добробуту: «залишок, промислові досягнення та інституційний перерозподіл» [31, с. 100]. Тітмус вважається піонером моделювання соціальної політики. У країнах моделі залишку сім'ям надається пріоритет, а держава втручається лише в крайніх випадках, коли сама сім'я вже не може подбати про свій добробут. «У державі добробуту значну роль відіграють установи соціального забезпечення, які надають підтримку в умовах ефективності та продуктивності, тоді як інституційна модель добробуту перерозподілу забезпечує соціальні послуги на основі потреб» [31, с. 101].

Проте найбільший вплив на подальші дослідження держав загального добробуту справила класифікація датського соціолога Госта Еспінг-Андерсена, яка базувалася на декомодифікації і критеріях стратифікації. «Декомодифікація тут відображає ступінь, до якого індивіди можуть підтримувати соціально прийнятний рівень життя без втручання ринку, тобто сприятливіша можливість отримання державних соціальних допомог чи іншої державної підтримки вищій рівень декомодифікації; тоді як стратифікація означає поділ суспільства на соціальні верстви за рівнем доходу, освітою,

соціальним статусом або іншими характеристиками» [9, с. 115]. Цей вчений, виходячи зі співвідношення держави, ринку і в сім'ї, розрізняв три теоретичні моделі соціальної держави: ліберальну, консервативно-корпоративістську, соціал-демократичну.

Глобальна фінансова криза, яка почалася ще в 2007 році, стала викликом для добробуту держав і спонукала низку урядів до рішення переглянути свою соціальну політику. Зміни обсягів соціальних виплат та/або правил їх надання, а також демографічні ситуація вплинула на подальший розвиток соціальної держави.

Отже, дослідження «загального добробуту» як явища почалося в середині 20-х років століття, однак якість життя залишається актуальною темою і сьогодні. Зменшення соціальної маргіналізації та нерівності доходів, а також забезпечення процвітання кожного члена суспільства є головними цілями соціальної держави. Тому соціальна держава часто асоціюється в першу чергу зі скандинавськими країнами з їх дуже добре розвиненими системами соціальних виплат.

Проте спільні цінності та взаємодія ринку, родини та держави однаково важливі. На основі обраної соціальної політики, спрямованої на зменшення нерівності в суспільство, державі може бути присвоєна певна модель соціальної держави. Незважаючи на значний інтерес вчених, немає єдиного і чіткого способу дослідження існуючої моделі соціальної держави в кожній країні.

РОЗДІЛ 2. ФЕНОМЕН «ДЕРЖАВИ – ЗАГАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ»: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЇЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ

2.1 Суть «держави загального добробуту» як гаранта захисту соціальних прав та свобод громадян

Держава загального добробуту або «держави добробуту» — це термін, яким ми позначаємо політичну, економічну та соціальної системи, в якій держава бере на себе власну прерогативу та відповідальність за сприяння соціальної безпеки та економічного добробуту громадян.

Державу загального добробуту, державу допомоги або соціальну державу загалом можна визначити «як набір державних політик, які впроваджується державою в умовах ринкової економіки, щоб гарантувати добробут і прогрес своєї спільноти і покращувати умови життя своїх громадян, гарантуючи однаковий доступ до деяких базових послуг, наприклад як освіта, охорона здоров'я, соціальне страхування, пенсії та інші форми соціальних виплат, а також право на роботу та соціальне житло» [12, с. 35].

Загалом держава добробуту виконує чотири основні функції:

«1. Регулююча функція: вона регулює поведінку громадян, спрямовуючи їх певними шляхами (наприклад, обов'язкова освіта, зобов'язання щодо безпеки), заохочує певну поведінку через податки та субсидії (стимулювання додаткових пенсій, боротьба з курінням тощо).

2. Перерозподільна функція: перерозподіляє ресурси та можливості між громадянами, забезпечуючи гідне життя умови та деякі основні послуги (освіта, охорона здоров'я) як через грошові виплати (соціальні пенсії, придбання ваучерів) і шляхом прямого надання товарів і послуг (освіта, охорона здоров'я).

3. Функція страхування: вона виправляє дефекти ринку через асиметричну інформацію шляхом обов'язкового фінансування схеми страхування від серйозних ризиків (здоров'я, робота, старість) через загальне оподаткування.

4. Виробнича функція: вона замінює приватне виробництво або інтегрує його за наявності дуже сильних зовнішніх ефектів або асиметрії інформації шляхом безпосереднього виробництва та постачання конкретних товарів і послуг (наприклад, освіта, охорона здоров'я)» [27, с. 77]

Отже, трансформація держави спричинена також утвердженням концепції добробуту передбачає трансформацію ролі суспільства, завдяки чому модернізаційні процеси держави тісно пов'язані з еволюцією соціального тіла.

Щоб задовольнити потреби громадян, держава повинна розробити політику реального добробуту суспільства, долучаючи саме громадянське суспільство із завданням виявлення найрізноманітніших і творчих форм реагування на його потреби. Принцип субсидіарності вступає в дію, залучаючи культуру, яка веде до більшої громадянської відповідальності задовольняти свої потреби. Субсидіарний добробут може породжувати форми управління, здатні подолати подвійність між державною та приватною сферами та позитивно реагують на складність сучасних держав завдяки залученню проміжних суб'єктів, що належать до громадянського суспільства.

Оскільки він базується на нових формах співпраці та співпраці між постачальниками послуг (як державними, так і приватними), громадські організації та громадяни, які через відновлені відносини активно співпрацюють для розвитку соціальної політики, субсидіарний добробут має розумітися перш за все як «добробут відповідальності».

Щоб правильно зрозуміти характеристики субсидіарного добробуту, які будуть проілюстровані докладніше нижче, ми повинні взяти до уваги його основне припущення: позитивну антропологію, яка розглядає людей як суб'єктів, здатних досягти своєї індивідуальної корисності.

Лише якщо припустити, що дії людей керуються бажанням, принаймні частково, сприяти, окрім власних інтересів, також загальному благу, сфера додаткового добробуту може бути повністю зрозуміла.

Підсумовуючи, соціальна політика має форму:

- Соціальна допомога, коли вони характеризуються наданням пільг і послуг на підставі підтвердження засоби; тому втручання є залишковим і обмеженим у часі, оскільки держава переважно доручає процеси розподілу соціальних ресурсів на ринок і сім'ї.

- Страхування, коли вони характеризуються наданням стандартизованих послуг на основі специфічних індивідуальні права/обов'язки (сплата внесків), які зазвичай пов'язані зі стабільною ситуацією зайнятості.

- Соціальне забезпечення, коли вони характеризуються задоволенням потреб і охопленням поширених ризиків всі громадяни на всіх етапах життя.

Відсутність перешкод для досягнення добробуту необхідна для добробуту, але це не може бути достатнім. Т. Маршалл розрізняв три основні види прав: «громадянські права 18 ст., які гарантували політичний захист; економічні права 19-го століття, які розвинули основні права на матеріальні блага; і соціальні права 20 ст., які були використані для розвитку систем соціального захисту» [21, с. 285].

Економічні та соціальні права, як і права громадянські, мають як негативні, так і позитивні сторони значення. У негативному плані не слід вживати дій, які завдають прямої шкоди благополуччю людей, і що людям не можна активно перешкоджати у реалізації прав, які сприятимуть їхньому добробуту. У позитивному плані є економічні і соціальні складові добробуту, а без них добробуту бути не може досягнуто. Опис цих компонентів як «прав» пов'язує процес досягнення благополуччя безпосередньо людьми, які до цього прагнуть.

Сказати, що права важливі, не означає, що вони існують; це тільки стверджує, що вони повинні існувати. Але права існують, і є два процеси, які зумовлюють їх виникнення. Один – через зобов'язання, які люди набувають в процесі повсякденної соціальної взаємодії - права і обов'язки дітей, сім'ї та сусідів. Якщо соціальна взаємодія породжує зобов'язання, воно також породжує права вимоги. Права вимоги є лише формою зобов'язання з іншої точки зору. Це залежить від структури зобов'язання - соціальні норми, розглянуті в

попередніх розділах. Основна частина прав, які надаються через колективні соціальні дії, є окремими правами, які стосуються зобов'язання конкретних осіб. Де люди мають платні підписки або внески на соціальне страхування, вони набувають права на отримання допомоги. Це є домінуюча форма соціального забезпечення в континентальній Європі та більшій частині світу.

Однак існують також загальні права - права, якими володіють всі категорії громадян. Люди можуть мати права на різні причини - тому що вони старі, хворі, інваліди, діти, громадяни країни, або що завгодно. Ці права та відповідні їм обов'язки існують морально з тієї простої причини, що люди вірять, що вони існують; Зобов'язання є інтерсуб'єктивними, і якщо люди вважають, що вони зобов'язані, і діють відповідно, вони є такими зобов'язаними.

Є приклади загальних зобов'язань, які несуть конкретні особи - права дітей, які накладають обов'язки на батьків - але здебільшого такі зобов'язання, які відповідають за загальні права належать суспільству в цілому.

Цю сукупність прав найчастіше називають «громадянство». Хоча громадянство має вузьку юридичну конструкцію, пов'язану з національністю, воно також має два ширших почуття. Громадянство означає сукупність прав, якими користується особа, або статус, який дає можливість мати права.

Ще ширше, «громадянство все частіше використовується в соціальному сенсі, щоб позначити членство в суспільстві та модель загальних прав і обов'язків між людьми і суспільством, частиною якого вони є» [19].. З точки зору добробуту, концепція громадянства має значні обмеження. По-перше, питання громадянства звернено до конкретного виду загального права; це не стосується конкретних прав, на яких базуються багато систем добробуту. Питання було важливим для розвитку системи соціального забезпечення у Сполученому Королівстві. По-друге, ідея громадянства є внутрішньою як ексклюзивною, так і інклюзивною: вона ідентифікує деяких людей як власників загальних прав тоді як інші ні. Це відображає реальність багатьох прав і свобод, але це не вичерпує своїх можливостей. Також можуть існувати загальні права,

які не залежать від членства в суспільстві, але поширюються на людей незалежно від їх статусу.

Деякі країни, зокрема, Велика Британія та деякі штати США, пропонують (обмежений) асортимент послуг будь-кому в межах категорії - у Великобританії, певні класи охорони здоров'я та в США освіта для дітей нелегальних іммігрантів. Це визнання кола прав і обов'язків, що виходять за межі громадянства.

Як зазначає Орош Агнес «ідея «соціального захисту» загалом охоплює як принцип колективних заходів для покриття ряду непередбачених ситуацій і надання послуг для вирішення потреби - оскільки існування таких послуг є частиною забезпечення безпеки» [26, с. 180]. Соціальний захист необхідний для добробуту, оскільки він забезпечує потреби, які завдають шкоди добробуту, і тому, що без нього люди стають незахищеними.

Хоча соціальний захист необхідний для забезпечення добробуту, він далеко не достатній. Окрім цього умови добробуту включають задоволення фізичних і матеріальних потреб, сферу задоволення прагнень, соціально-економічні права, базова безпека та економічний розвиток. Соціальний захист є необхідним засобом забезпечення того, що є; це не адекватна заміна того, чого немає.

Соціальний захист залежить від колективних дій. Це тому, що соціальний захист має характеристики солідарності - визнання взаємної відповідальності та об'єднаний ризик, коли відповідальність за ризики інших бере одна особа. Навіть якщо в принципі заходи щодо соціального захисту можуть бути спровоковані самими потребуючими людьми, на практиці їм часто неможливо робити це, тому що умови, в яких вони можуть потребувати захисту - в т.ч бідність, фізична недієздатність, розумова вада і злидні - це умови які заважають людям діяти. Ефективний соціальний захист вимагає внеску інших людей у суспільство.

Центральним принципом соціального захисту є солідарність, у сенсі обов'язку перед іншими. Основний принцип досить простий: якщо член

суспільство переживає непередбачену ситуацію, коли вважається, що потрібна підтримка, або переходить у визнаний «стан залежності», як дитинство чи старість, зобов'язання перед цією особою існуватимуть.

У перших своїх проявах соціальний захист розглядався як форма благодійності. Благодійність є своєрідною формою соціальної солідарності, в якій визнаються зобов'язання, але зобов'язання перед одержувачем не виконуються. Одна з мотивів релігійна: головний обов'язок перед Богом. Інший – колективний: обов'язок перед громадою в цілому. Милосердя, таким чином, забезпечує певний ступінь захисту без надання відповідних прав. Хоча благодійний мотив зберігся, організація соціального захисту зрушилася в бік принципів взаємодопомоги.

Центральним принципом соціального захисту є об'єднання ризиків. У страхуванні взаємодопомоги, люди платять премію, щоб захистити себе від певних непередбачених обставин. Це більш безпосередньо ставить соціальний захист на основі взаємних зобов'язань. Це форма соціального захисту часто доповнюється комерційними угодами, які дублюють модель офіційної взаємодопомоги.

Третя форма солідарності, яка набуває все більшого значення в ХХІ ст., є зростання взаємних зобов'язань перед іншими на основі членства в товаристві. Це явна частина обґрунтування для розвитку солідарності у соціальній політиці Франції; такі заходи, як Національний фонд de Solidarité для людей похилого віку, які ніколи не працювали, засновані на ідеї спільної відповідальності для всіх у Франції. Це означає, «що принцип солідарності, який спочатку був зосереджений на взаємодопомозі, став базуватися на заходах, які покладаються на перерозподіл [7, с. 44].

Природа соціального захисту полягає в тому, що він покриває не лише потребу, але й ризик ймовірності того, що потреби можуть виникнути. Це цілком можливо для офіційних домовленостей про те, що соціальний захист може охоплювати лише привілейовану меншість: Феррера характеризує соціальні системи захисту в Південній Європі як «поляризовані, з різко

вираженим дуалізмом відрізнити тих, хто найкраще захищений від інших» [10 с. 46]. Але це еквівалентно відсутності захисту для інших.

Послуги в багатьох країнах не є універсальними. Система Бісмарка забезпечення в Німеччині базується на об'єднаних ризиках лише для тих, хто має дохід нижче встановленого рівня; Вважається, що люди з вищими доходами (приблизно 20%) можуть заробляти самі для свого майбутнього. На перший погляд, це суперечить твердженню, що захист має бути комплексним.

Але основний аргумент на користь соціального захисту полягає не в тому, що мають всі бути включені в одну систему, але кожна особа потребує захисту проти випадковостей. Цього можна досягти різними способами, і є аргументи для гнучкості. Мабуть, слід зазначити, що охоплення німецької системи є не повною, але додаткові стратегії можуть бути прийняті для розвитку загального покриття.

Відсутність соціального захисту сама по собі не є неспроможністю добробуту, тому що ті, хто не охоплений, не обов'язково потребують. Це стає невдачею добробуту лише тоді, коли потреби людей залишаються незадоволеними внаслідок відсутності покриття. Оскільки охоплення набуває більш широкого поширення, зменшується ризик того, що потребуюча особа не буде забезпечена. Це має виправдати процес «узагальнення» - ідея походить із Франції – розширити обсяг солідарності в максимально можливому ступені. «Це призвело також у кількох країнах до прогресивної універсалізації соціального захисту, особливо охорони здоров'я; люди хочуть бути покритими [2, с. 187]. Вважає те, що саме в скандинавських країнах, де найбільшого розвитку набула добровільна взаємодопомога, тобто принцип універсалізму теж найсильніший.

Можливо, це не дотягує до повного універсального охоплення, але веде до аналогічного напрямку. Метою розширення соціального захисту є зменшення площі ризику. Поки граничний ризик не є незначним, аргумент на користь розширення покриття продовжує застосовуватися. Інші аргументи додають додаткової ваги аргументам розширення - зокрема, аргументи,

засновані на громадянстві та правах. Це означає, що хоча соціальний захист не може бути дійсно всеосяжним, він зростатиме, щоб бути максимально повним у конкретних обставинах.

Державу загального добробуту слід розуміти як інтегрований інститут у складній системі взаємозалежності з іншими установами. Здатність виробляти добробут від держави не залежить лише на політичний вибір, але тісно пов'язаний з економічною сферою, яка визначає кількість і якість ресурсів, доступних населенню, і спосіб, у який суспільство сприяє гарантуванню соціальне забезпечення та захист своїх членів.

Таким чином, загальний добробут суспільства є продуктом спільної участі трьох елементів: держави, сім'ї і ринку. Ступінь колективного захисту від соціальних ризиків тісно пов'язаний із відносинами між трьома сферами регулювання (державна, сім'я та ринок) та формами інтеграції між ними економіка і суспільство (перерозподіл, взаємність і ринковий обмін).

2.2 Моделі «держави загального добробуту та специфіка їх соціальної політики

У сучасній політичній науці існує декілька відомих класифікацій «держави загального добробуту», які базуються на різних критеріях та підходах. Найбільш поширеною є класифікація датського соціолога Госта Еспінг-Андерсена, який виділив 3 типи «держави загального добробуту»: «ліберальний режим (англосаксонські країни: США, Канада, Австралія та Велика Британія), соціал-демократичний режим (скандинавські країни: Швеція, Норвегія, Фінляндія та Данія), консервативно-корпоративний режим (країни континентальної Європи, включаючи Іспанію, Італію, Францію, Німеччина, а також Японію)» [9].

У наведеній вище класифікації ліберальна модель характеризується низькими соціальними виплатами для бідних, при цьому перевага надається ринку. Оскільки державні соціальні виплати скромні, то рівень декомодифікації в ліберальній моделі низький. Це призводить до маргіналізації між бідних і заможних, і тому розшарування за доходами є очевидним.

У другому, консервативно-корпоративному, типі режиму добробуту пріоритет надається церкві і сім'ї, тоді як створення приватного багатства стає менш значущим. Значущість державних соціальних виплат у цій моделі нижча, ніж у ліберальному типі, і тому рівень декомодифікації помірний. Система соціального страхування є орієнтованою на осіб різних професій і виділяє хвороби та допомоги по безробіттю, пенсії та відповідно інші грошові виплати, тобто соціальна система страхування заснована на принципі заслуг. «Однак на підтримку традицій сім'ї та аналогічні види послуг для забезпечення рівних можливостей між чоловіками та жінки, надається лише тоді, коли вона вже не в змозі піклуватися сама про себе. Так, у консервативно-корпоративному типі соціальної держави населення розділене не лише за досягненнями, а й за гендерною ознакою [9].

У третій, соціал-демократичній, моделі добробуту перевага віддається рівності, а держава прагне забезпечити високий рівень життя всіх членів суспільства. Концепція рівності в цьому режимі соціального забезпечення акцентується на рівних можливостях і рівному ставленні. На відміну від лібералів або консервативно-корпоративних моделей соціальна допомога не залишається останнім доходом джерело для тих, хто більше не може піклуватися про себе, але вона надається як профілактична міра. Проте високий рівень життя та щедрі пільги призводять до високих податків, отже, надзвичайно важливо забезпечити низький рівень безробіття.

Еспінг-Андерсен перевіряв ці теоретичні моделі, провівши емпіричне дослідження трьох програм соціального забезпечення: пенсії, допомоги по хворобі та допомоги по безробіттю. Проаналізувавши 18 держав-членів Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), автор відніс їх до «ліберальних, консервативно-корпоративістських або соціал-демократичних моделей соціальної держави» [9].

Хоча класифікація держав загального добробуту Госта Еспінг-Андерсена слугувала підґрунтям для подальших досліджень обраний автором метод викликав певну критику. Критики стверджують, що недоцільно покладатися виключно на грошові виплати, коли соціальна держава також включає різні соціальні послуги, такі як наука чи медицина. Компанія Vampra провела дослідження на основі аналізу Еспенга Андерсена, включивши до дослідження послуги охорони здоров'я. Проаналізувавши 18 країн, було помічено, що деякі з них не можна віднести до традиційних трьох моделей, і вони утворюють окремі підгрупи. Таким чином, було відзначено «п'ять моделей соціальної держави: ліберальна, консервативна, соціал-демократична, ліберальна підгрупа та підгрупа консервативного типу» [5, с.328]. Подальші дослідження також проводилися іншими авторами. Типологія за Корпі та Палме базується на інституційних характеристиках держави загального добробуту – програмах пенсій за віком і допомоги у зв'язку з хворобою. Автори досліджують інституційну структуру цих програм на основі кількох аспектів:

□ «На чому ґрунтується право громадянина на отримання допомоги/пенсії (тобто на підставі потреби, внески, громадянство, належність до певної професійної категорії тощо);

□ Яким повинен бути рівень виплат соціального страхування, які б компенсували втрачений дохід (мінімальний рівень, такий самий рівень або за отриманим доходом);

□ Як регулюється програма соціального страхування (тобто чи роботодавці та працівники мають співпрацювати в управлінні програмою)» [29].

Розрізняють базовий захист, комплексний та добровільний субсидований на основі наведених вище аспектів» [29]. Автори зазначили, «що в країнах цільової моделі соціальні виплати базуються на потребах і оплачуються лише для бідних чи знедолених, тоді як держава майже не втручається. У країнах базової моделі соціального захисту є право на соціальну допомогу на підставі сплачених внесків або громадянства (місця проживання). У цих країнах, як і в у випадку цільової моделі роль держави скромна, а ринок може діяти вільно» [29]. Класифікація Корпі і Палме відповідає ліберальній моделі, яку виділяє Еспінг-Андерсен. однак, дослідження показує, що класифікація Еспенга-Андерсена була неточною, тобто автор помилився, визначивши різні моделі добробуту як одну. Корпоративна модель підкреслює співпрацю між співробітниками та роботодавцями в управлінні соціальною політикою, а тому право на пільги залежить від сплачених внесків та зайнятості, тобто застосовується принцип заслуг. Через велику увагу до економічно активних осіб та стратифікації суспільства, заснованого на зайнятості, ця модель нагадує консервативно-корпоративістський тип держави загального добробуту, який виділяє Еспінг-Андерсен. У країнах четвертої, всеохоплюючої, моделі є право на соціальний захист на основі внесків і громадянства, тому всі громадяни мають рівні права брати участь у тих самих програмах. У країнах всеохоплюючої моделі нерівність мінімальна, а розподіл доходів максимальний, тому можна сказати, що це відповідає соціал-демократичній моделі Еспенга-Андерсена. Другий аргумент критиків щодо того, чому модель

Еспенга-Андерсена є неточною є те, «що характер і різноманітність країн, обраних для моделі, можуть визначити невідповідну класифікацію країн» [32].

Критики зазначали, «що Еспінг-Андерсен не відносив південноєвропейські країни до окремо середземноморської чи південноєвропейської моделі, а обрав одну країну з цього регіону – Італію – і відніс його до консервативно-корпоратистської держави добробуту» [30]. Визнається, що хоча консерваторсько-корпоративістська і середземноморська моделі досить схожі, між ними є кілька принципових відмінностей.

Губер та Стефенс зазначають, «що в латиноамериканській державі добробуту адміністративні витрати державного сектора більш обмежені, ніж у консервативних державах, але вищі ніж у державах ліберального типу» [16, с. 245]. Їхні дослідження показали, що в латинських державах добробуту, порівняно з ліберальними, соціал-демократичними та консервативними державами загального добробуту, найменші інвестиції в галузі охорони здоров'я, освіти та професійної підготовки. Ці стани можна охарактеризувати високим рівнем безробіття, який серед жінок вищий, ніж у консервативному типі держав добробуту.

Явуз зазначає, що «розподіл доходів у державах Середземномор'я часто визначається тиском груп впливу, водночас корупцією, яка існує в цих державах та збільшує прірву між багатими та бідними» [33, с. 182]. Автор також стверджує, що «клієнтелізм знижує ефективність державного сектору та збільшує недисципліновані витрати» [33, с. 182]. Завдяки такій ситуації нерівномірність доходів у середземноморських країнах є високою.

Сапір також погоджується з існуванням середземноморської моделі держави добробуту. Автор виділяє чотири моделі держави добробуту: «скандинавську, англосаксонську, континентальну та середземноморську» [28]. Північна модель, визначена Сапіром, збігається з соціал-демократичною моделлю Еспенга Андерсена, оскільки видатки на соціальний захист у країн цієї моделі є найвищим і тут проводиться активна політика скорочення безробіття.

В англосаксонських країнах соціальна допомога надається як крайній засіб, тому модель може бути еквівалентною ліберальній моделі держави добробуту. У континентальній державі добробуту велика увага приділяється допомогам по безробіттю та пенсіям за віком, тому цю модель можна пов'язати з консервативно-корпоративістською моделлю Еспенга-Андерсена. За словами Сапіра: «середземноморські держави добробуту спрямовують свої соціальні витрати на пенсії по старості, що є характерною рисою консервативно-корпоративістської моделі соціальної держави» [28]. Проте автор зазначає, «що перерозподіл податків з метою зменшити нерівність у доходах і рівень бідності є найменшим у середземноморських країнах в порівнянні з іншими моделями. Крім того, ці стани підтримують високий рівень захисту зайнятості та досить низькі виплати безробітним» [28].

Аналіз, проведений МакМенаміном, показав, що «на додаток до соціал-демократичної, ліберальної та консервативної моделі, є східно-центральноєвропейська модель соціальної держави» [24]. На думку автора, ці держави значно відрізняються за своїми політичними характеристиками. Класичними прикладами є Чехія, Угорщина та Польща, оскільки однопартійні уряди в цих країнах є рідкістю, а коаліції при владі є яскравими. Проте домінують плюралістичні, а не корпоративні групи інтересів. Кожна з них країн є досить централізованою, але має незалежні центральні банки. Більшість заходів спрямовані на щедрий добробут, що зменшує значення ринку та ставить державу попереду ринку.

Проте соціальні трансферти в країнах Східної та Центральної Європи досить малі. У цих країнах існує більша гендерна дискримінація, тобто жінки менше включені у виробничий процес, їхній рівень зайнятості нижчий і існують гендерні розриви в оплаті праці. Автор відзначає високі ставки соціального страхування для роботодавців як одну з найпомітніших особливостей в цих державах добробуту. Дослідження Макменаміна виявили, що «промисловий сектор у країнах Східної Центральної Європи є більш розвиненим, створює більше робочих місць і доданої вартості ніж сектор

послуг. Автор зауважує, що важливість і розвиток сільськогосподарського сектору відрізняється в цих країнах, і в цій сфері існують величезні відмінності» [24].

Фенгер включив у своє дослідження більше країн і виявив, «що європейські країни відрізняються від інших країн і можуть формувати окремий режим соціальної держави» [13]. Проведений автором кластерний аналіз показав, що країни Східної Європи слід віднести до окремої моделі соціальної держави, яка можна розділити на три типи: колишній СРСР, посткомуністично-європейські та держави добробуту. За Фенгером, з точки зору державних витрат держави колишнього СРСР можна віднести до консервативного типу, але всі інші змінні. Проаналізовані автором державні соціальні програми відстають від західноєвропейських країн. Автор визначає «високий рівень недовіри до держави та відмінності у змінних, таких як: нерівність у доходах, участь жінок, зростання ВВП, інфляція та демографічні показники» [13].

Казепов та ін. визнають, що існує більше трьох моделей соціальної держави і визначають п'ять моделей: «скандинавську, континентальну, англосаксонську, середземноморську та східноєвропейський регіон» [18]. На основі проведеного авторами аналізу програм допомоги по безробіттю, по інвалідності, на дітей та пенсії, відзначено, «що вони значно нижчі у країнах Східної Європи, ніж в інших країнах Європи. Проте доходи в цих країнах також менші, що обмежує надання належної соціальної допомоги населенню. Країни Східної Європи здебільшого покладаються на внески до пенсійної системи, через яку пенсії можуть зменшуватися, якщо уряди не зможуть керувати фінансами державного сектору» [18].

Тітмус, як і Еспінг-Андерсен визначив «три основні типи добробуту, використовуючи як критерій тягар та складність втручань, які здійснює держава» [31]

На нижчому рівні існує так звана модель залишкового добробуту або модель державної допомоги (Рейган, США; Тетчер, Велика Британія), в якій держава втручається лише тоді, коли традиційні системи задоволення потреб

(сім'я, батьківські мережі та ін. механізми) не в змозі задовольнити потреби індивіда. Державний соціальний захист спрямований на охоплення обмеженого прошарку населення, що перебуває в умовах особливої потреби. Також завдяки низькій силі робітничого руху та відсутності соціалістичних партій, програми є дуже вибірковими і видаткові зобов'язання більш скромними.

На більш високому рівні є модель винагороди або модель промислових досягнень (скандинавські країни), яка має на меті пов'язати результати діяльності з рівнем доходу та соціальним становищем, досягнутим завдяки роботі. В цій моделі держава визначає соціальну політику як інструмент корекції ринкових результатів. Політика втручання базується на припущенні, що кожен забезпечує себе своєю працею, або вирішувати ситуаційні потреби завдяки сплаті внесків, які захищають їх від соціальних ризиків (безробіття, хвороба, нещасні випадки тощо). Ступінь добробуту, на який людина має право, залежить від її становища на ринку праці.

Тільки з інституційною моделлю перерозподілу (країни континентальної Європи, такі як Німеччина та Італія), логіка попиту і пропозиції, яка рухає ринком, і логіка, що лежить в основі нерівності, ефективно збалансовані програмами суспільного добробуту. У цьому випадку критерій розподілу ресурсів визначається заздалегідь, базується на чистій потребі, а метою програм є звільнення від потреби. У цій третій моделі держава приймає універсальні критерії надання послуг. Вони організовані та керовані відповідно до потреб всього населення, і доступ до них залежить лише від місця проживання, а не від внесків чи сплати послуги. Інституційна модель втручається на початковій фазі процесів розподілу або перед тим, коли виникають ситуаційні потреби. Це означає, що соціальне втручання спрямоване більше на профілактику ніж на допомогу.

Остаточну класифікацію пропонує Феррера, який розробив типологію різних систем соціального забезпечення. починаючи з варіацій солідарності по відношенню до дифузії ризиків. Власне, рухаючись від визначення Бодвіна концепції «солідарності» як комплексу динаміки, через яку політичні громади

генерують інституціоналізований захист, Феррера надає привілеям своєрідну перспективу, тип покриття, що пропонується отримувачам заходів соціального захисту. За цією ознакою він розрізняє два види добробуту: загальний і професійний. За словами Феррери: «Політика соціальної допомоги спрямована на гарантування або принаймні сприяння, соціальне включення, тобто прив'язування окремих осіб і сімей до соціальної тканини, яка їх оточує, гарантуючи їм ресурси та можливості» [10, с. 204].

Концепція загального добробуту стверджує та консолідує єдиний комплекс солідарності, здатний охоплювати все населення. Функціональним механізмом цього типу добробуту є фіскальний важіль, прерогативою якого є активізувати вертикальні перерозподільні потоки від груп з вищими доходами до соціально незахищених груп. З іншого боку, у професійній моделі існує стільки груп ризиків, скільки захищених специфічними механізмами страхування категорій працівників. По суті, він працює на основі внесків і солідарності, що застосовується в межах однієї категорії ризику через форми перерозподілу, наприклад від малого до старого, чи від працевлаштованих до безробітних.

Що відрізнятиме загальну допомогу від соціальної допомоги, так це характер втручань, які більше не характеризуються індивідуальними пожертвуваннями, дискреційними, заснованими на особистих і благодійних почуттях, але шляхом специфічних регулятивних втручань, які знаменують перехід від благодійності до соціальних прав і усувають потреби через грошові виплати та соціальні послуги, які зазвичай фінансуються за рахунок загального оподаткування.

Таким чином, переважає потреба зменшити поширення явищ крайньої бідності та соціальної ізоляції. Функція держави загального добробуту полягає в тому, щоб гарантувати тим, хто втратив самозабезпечення, їх поверненню на ринок. Фактично, логіка, що лежить в основі процесу декомодифікації, наголошує на колективізації ризиків на основі соціального та економічного становища фізичних осіб.

Прийняття конкретних критеріїв диференціації в інтервенціях і заходах підтримки передбачає диференційований розподіл соціальних ризиків серед населення. Більшість процедур надання послуги базуються на принципі субсидіарності. Фактично втручання держави обмежується ситуаціями, в яких сім'я не в змозі захистити своїх членів від найпоширеніших соціальних ризиків, таких як інвалідність, хвороба, безробіття та старість.

Метою «держави добробуту» є гарантування всім особам без дискримінації соціальний захист як право громадянства, засноване лише на стані індивідуальних потреб, і, отже, декомодифікація добробуту при мінімізації залежності від ринку шляхом активних і явних зусиль з боку держави. У цьому ракурсі держава замінює ринок і сім'ю.

Підсумовуючи, можна відзначити, що ширше включення європейських країн у дослідження та вибір відповідних показників дає змогу виділяють більше трьох класичних моделей держави добробуту.

РОЗДІЛ 3 МАЙБУТНЄ «ДЕРЖАВИ ЗАГАЛЬНОГО ДОБРОБУТУ В УМОВАХ НОВОГО ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ»

3.1 Роль політичних інститутів у зміні стратегії впровадження «держави загального добробуту у XXI ст..»

Системи соціального забезпечення сьогодні переживають глибоку кризу, яка, з одного боку, походить від дедалі дефіцитніших ресурсів та суворих бюджетних обмежень, а з іншого – від появи нових ризиків та нових соціальних потреб.

Не лише сучасні та очікувані майбутні соціальні проблеми є серйозними аргументами на користь реформ системи соціальної держави. Цілком імовірно, що багато з цих проблем можна вирішити кількома частковими реформами. Як вважає вчений Аравасік: «головною метою таких реформ було б зробити державу добробуту більш сумісною із основними економічними стимулами, а також – для кращої адаптації заходів соціальної держави щодо нових соціально-економічних розробок» [4, с. 5]. Тим не менш, реформи вимагають зробити державу добробуту життєздатною та краще пристосованою до потреб громадян.

Наступний політичний конфлікт може, певною мірою, протидіяти внеску держави загального добробуту в соціальну та політичну стабільність. Найбільш «поважний» опір реформам може бути від осіб, які фактично не можуть працювати. Люди похилого віку, які вийшли на пенсію або планують це зробити, також можуть бути незадоволені реформами соціальної держави, які зміщують акцент від допомоги людям похилого віку до допомоги сім'ям з маленькими дітьми або до громадян працездатного віку з особливими труднощами в працевлаштуванні (ринок праці аутсайдерів). З цієї точки зору ймовірно будуть конфлікти поколінь.

Одним з важливих аспектів майбутньої політики соціальної держави є те, чи повинні політики продовжувати покладатися на дискреційні, спеціальні реформи або якщо замість цього вони повинні намагатися створювати «вбудовані» механізми автоматичного регулювання в різні системи пільг.

Згідно з останнім, повинні бути адміністративні реагування, а не політично керовані коригування різноманітних переваг соціальної системи у відповідь, наприклад, на зміни в демографії, зростання реальної заробітної плати та зростання зайнятості. Перевага автоматичного регулювання полягає в тому, щоб зменшити «навантаження» на політиків за прийняття непопулярних рішень. Дійсно, переходи на такі автоматичні механізми регулювання вже були прийняті в деяких країнах. Наприклад, у деяких країнах, «зокрема у Швеції, пенсія пільги в майбутньому визначатимуться шляхом автоматичного коригування у бік зменшення пенсійних виплат, якщо кількість пенсіонерів буде збільшуватися внаслідок зростання тривалості життя, або якщо темпи зростання реальної заробітної плати для сучасних працівників будуть знижуватися» [17, с. 113].

Незалежно від того, чи реформи складаються з спеціальних втручань чи автоматичних механізмів коригування, є підстави для ранніх, а не пізніх реформ. Якщо реформи значно запізнюються, вони можуть бути досить різкими, особливо якщо соціальні норми проти «надмірного використання» різноманітних систем пільг вже значно послаблено. Політикам часто важко діяти на ранній стадії – зокрема до того, як більшість населення усвідомить, що реформи насправді важливі, або навіть необхідні для збереження важливих досягнень соціальної держави.

Програми соціальної політики виконують три основні функції, «які були описані метафорами гамака, сітки безпеки або скарбнички та батута: вони перерозподіляють; вони страхують, забезпечуючи підтримку доходу, поки люди не можуть працювати (нешасний випадок, хвороба, інвалідність, безробіття, старість, материнство тощо); і вони заохочують інвестиції в людський капітал» [23]. Основна маса програм соціальної політики припадає на соціальне страхування. Це допомагає пояснити широку підтримку державами добробуту громадян, які не схильні до ризику, та готові заплатити ціну за страхування; основним нормативним принципом страхування є взаємність (а не

емпатія, як у перерозподілі в стилі Робін Гуда); і хто у виграші та програші в системі певною мірою оповиті невизначеністю.

Вирішально, чи буде хтось вигравати чи програвати від програм соціальної політики залежить від їхнього ризику та доходу. Простіше кажучи, ризик — це ймовірність події що охоплюється програмою — визначає, хто, як часто та як довго буде отримувати вигоду. По-перше, соціальне страхування перерозподіляє пільги від низьких ризиків до високих. Тому що соціальні програми зазвичай фінансуються за рахунок прогресивного оподаткування або внесків, що впливають на витрати на користь соціально незахищених верств. По-друге, соціальне страхування перерозподіляє від високих доходів до низьких. Загалом можна очікувати, що чисті бенефіціари будуть сильними прихильниками системи, а ті, хто програв, будуть менш захоплені соціальними заходами, хоча навіть вони готові платити ціну за страхування та підтримувати систему.

Більшість програм соціальної політики є обов'язковими, об'єднуючи ризики та доходи всіх громадян. «Часто тих, хто отримує чисту вигоду та тих, хто програє, нелегко визначити заздалегідь (доризикова подія), у такому випадку програми соціальної політики повинні мати широку підтримку. Однак менш вірно, якщо ризик більш нерівномірно розподілений у суспільстві» [19]. «Профілі ризиків будуть відомі заздалегідь; якщо дохід розподіляється більш нерівномірно; тоді низький дохід і високий ризик є більш підсилювальним, а не наскрізним» [23]. Простіше кажучи, держава добробуту процвітає там, де ризик і доходи розподіляються відносно рівномірно і не перекриваються надто сильно. На відміну від цього, там, де ризик і нерівність у доходах є високими - соціальна політика буде суперечливою.

Кілька поточних подій свідчать про те, що ми переходимо від умов, за яких держави добробуту процвітають, до тих, за яких вони зазнають сильного тиску. Поточні технологічні та соціальні зміни, ймовірно, посилять нерівність у ризиках; підвищення передбачуваності ризику; збільшення нерівності доходів і багатства; і збільшать перекриття між доходом і ризиком. Як в результаті

вірогідним прогнозом є інтенсивна поляризація щодо програм соціальної політики. Ми можемо навіть помітити, що значна економічно і політично потужна група «інсайдерів» буде прагнути до виходу зі спільного пулу ризиків.

Кілька добре задокументованих подій, ймовірно, посилять нерівність ризиків, передбачуваність ризику, і перекриття доходу та ризику. «В останні десятиліття розвиток ринку праці в розвинених індустріальних суспільства зазнали поляризованого зростання робочих місць: кількість робочих місць для висококваліфікованих та робітників низької кваліфікації зростала, тоді як робочі місця для середньої кваліфікації зникали» [7]. Незважаючи на те, «що поточні та майбутні технологічні зміни вплинуть на всі рівні кваліфікації, вони замінять переважно середню та особливо низьку кваліфікацію праці, збільшуючи розрив між верхом і низом» [1]. Крім того, інші низькокваліфіковані робочі місця мають мало можливостей для підвищення продуктивності та, отже, підвищення заробітної плати (хвороба Баумволя). Через цей розвиток подій можна очікувати появи чималої групи громадян, які є «небезпечними» (постійними аутсайдерами), з невеликими перспективами покращення. Значна група низькокваліфікованих працівників без привабливих можливостей працевлаштування та дуже малою висхідною мобільністю була б дуже помітною, і це потребувало б соціальної політики в стилі гамака (постійної соціальної допомоги), що є непопулярним. Це тисне знизу на існуючі програми соціальної політики. Збільшення нерівності в доходах і багатстві чинитиме тиск на системи перерозподілу соціального страхування згори: чим більша прірва між багатими та бідними, тим менш привабливою вона є для багатих, щоб бути частиною обов'язкового пулу ризиків, особливо якщо вони мають достатні ресурси для самострахування.

Є багато подій, які можуть збільшити нерівність в доходах. До них належать технологічні зміни, зумовлені кваліфікацією, що збільшує нерівність доходів і знижує соціальну мобільність. Посилення асортативного спаровування підсилює цю тенденцію, особливо тому, що заможні сім'ї часто агресивно інвестують в людський капітал своїх дітей. Нерівність багатства

також може зрости. Вогліоті стверджував, «що віддача від капіталу, як правило, вища за економічне зростання» [32].

Інша тенденція може непомітно сприяти нерівності багатства: приватизація ризиків соціальної політики – те, що Джейкоб Хакер називає «великою зміною ризиків – особливо щодо пенсій...усі багаті демократичні країни мають державні (або обов'язкові приватні) пенсійні програми свого роду, часто доповнюється альтернативними «стовпами» (добровільними чи обов'язковими, галузевими чи персональними)» [29].

За останні три десятиліття чи близько того, на думку Явуза Селіма: «пенсійні реформи загалом передбачають перехід від пенсійних систем із визначеними виплатами (розрахункової системи) до пенсійних систем із визначеними внесками (накопичувальних)» [33, с. 185]. Такий тихий розвиток подій тисне зверху на існуючі соціальні програми, які, ймовірно, підривають соціальну солідарність.

Причина проста: якщо пенсії з визначеними внесками малі, приватні заощадження мають бути дуже великими, щоб досягти достатньо високого рівня життя на пенсії. За деякими винятками (наприклад, пенсії у зв'язку з втратою годувальника), права на державну пенсію припиняються зі смертю одержувача.

Навпаки, приватні заощадження можуть бути передані наступному поколінню: по суті, агресивні заощадження одного покоління еквівалентні відкладеному споживанню для наступного покоління. Успадковане багатство цілком може бути досить значним, щоб нащадки платили собі приватні гроші і досить щедрю щомісячну стипендію («приватний базовий дохід») для підтримки рівня життя середнього класу, без участі в ринку праці.

У цьому сценарії «приватний базовий дохід» надасть можливість самострахуватися щодо ризиків ринку праці, освіти та пенсійного забезпечення, а також позбавити стимулів для підтримки об'єднання ризиків у цих сферах соціальної політики (медичне страхування тут може бути винятком, оскільки самострахування потребує величезних приватних ресурсів. Крім того, є

громадяни, які не можуть самострахуватися, що робить соціальне страхування дорожчим і менш привабливим.

Держави соціального забезпечення можуть рухатися до спіралі (соціального) страхування смерті. «Добровільні аутсайтери ринку праці» (ті, хто може платити собі значний приватний базовий дохід) існували завжди. Однак значення приватних пенсій може зростати. По-перше, явище систематичне – агресивне накопичення капіталу все частіше стає не вибором, а вимогою. Навіть батьки, які не збираються залишати велику спадщину, повинні це зробити з міркувань особистого інтересу. по-друге, явище буде поширеним: описана динаміка може призвести до ситуації, коли значна частка майбутнього покоління зможе самострахуватися. По-третє, явище могло призвести до дуже послідовної біфуркації на тих, хто має брати участь у ринках праці, і тих які мають вибір робити це чи ні.

Нерівність і передбачуваність ризику може зрости не лише щодо ризиків ринку праці (як обговорювалося вище), але також і коли йдеться про інші ризики соціальної політики, що найважливіше ризики для здоров'я. На даний момент ризики для здоров'я все ще відносно непередбачувані та відносно випадково розподілені (що є благодатним ґрунтом для широкої підтримки об'єднання ризиків). «Але інформаційна революція та прогрес у медичних технологіях (таких як прогнозування на основі геному захворювань) може змінити статус-кво» [24, с. 60]. У недалекому майбутньому, цілком можливо передбачити майбутнє здоров'я людей, і в цьому випадку люди могли б знати заздалегідь, чи мають вони хороші чи погані медичні ризики. При такому розкладі, який загрожує здоров'ю мали б стимули попереджати погані ризики, особливо якщо вони мають привабливе приватне страхування. Крім того, цілком може бути, що ці типи авансів також підвищують передбачуваність довголіття з потенційними наслідками для пенсійної політики: бути частиною обов'язкової державної пенсійної системи набагато привабливіше для тих, хто має високий стаж життя.

Політичні наслідки цього полягають у тому, що підвищену передбачуваність і нерівність у ризиках для здоров'я важко передбачити, оскільки багато залежить від того, чи будуть ризики для здоров'я корелювати з соціально-економічними характеристиками.

Можливо, легше підтримувати соціальну солідарність у сфері охорони здоров'я, ніж на ринку праці та в пенсійній сфері.

Описана динаміка розділила б майбутні покоління на три групи. Одна група повинна брати участь у ринках праці, маючи невеликі шанси зайняти бажану роботу або просуватися по вищій посаді.

Друга група також має брати участь у ринках праці, але з хорошою роботою та перспективами мобільності. І третя група тих, хто має вибір брати участь у ринку праці чи ні (ті, хто має приватний базовий дохід). Це ні в якому разі не буде схоже на рівність можливостей або меритократію. Це також створило б величезний тиск на існуючі системи соціального страхування.

Що можна було б зробити, щоб впоратися з цим сценарієм? Більшість розробок наведених вище мають структурний характер; політики можуть уповільнити швидкість змін, але вони навряд чи зупинять тенденції. Це не означає, що нічого не можна зробити. Настав час подумати про системні зміни держав загального добробуту, які могли б суттєво пом'якшити тиск нижче і вище—програми соціальної політики.

Дослідник Кестлес виступає «за заміну (більшості) програм соціальної політики безумовною базовою ставкою на дохід для всіх громадян» [8, с. 98]. Ця пропозиція аж ніяк не є беззаперечною, але ідея базового доходу має потенціал для вирішення деяких проблем розглянутих вище. Мабуть, найголовніше, це вирівняло б умови гри щодо пропозиції робочій силі: участь у ринку праці стане обов'язковою для всіх, а не лише для тих, хто може отримати приватний базовий дохід. Існувала б велика нерівність у доходах і багатстві, але базовий дохід дозволив би громадянам без ресурсів йти на ризик, який міг би окупитися та принести користь. Базовий дохід, який є безумовним і виплачується кожному громадянину, буде також запропоновано засоби до

існування для «постійних аутсайдерів», які є типовими для програм з перевіркою матеріального стану. Агресивне оподаткування спадщини може посилити позитивні наслідки базового доходу через стримування зростаючої нерівності у фінансових ресурсах. Проте без комплексної системи обов'язкового медичного страхування нам не обійтися. Однією з переваг основного доходу є його простота: він замінює всі інші заходи соціальної політики, тим самим позбавляючи держав загального добробуту та їхньої бюрократії. Одна з проблем базового доходу полягає в тому, що він не забезпечує адекватного страхування від ризиків для здоров'я: інвалідність, хронічні або дорогі захворювання не можуть покритися безумовною єдиною ставкою. Тому базовий дохід має поєднуватися з обов'язковим медичним страхуванням, у якому внески не пов'язані з ризиками. На щастя, є підстави вважати, що залишатиметься привабливим для переважної більшості - продовжувати об'єднувати ризики для здоров'я або створювати широку коаліцію на підтримку систем обов'язкового медичного страхування.

Визначено дослідження нерівності на ринку праці та її політичні наслідки і задокументовано багато викликів існуючим державам добробуту. Проте, в основному, добробут буде визначатися його рівнем. У майбутньому, навпаки, ключовий конфлікт щодо соціальної політики буде полягати у поглибленні розколу між окремими верствами суспільства в залежності від рівня їх доходів. Ми не знаємо, чи події, описані вище – технологічні зміни, упереджені до кваліфікації, приватизація пенсій, інформаційна революція – призведе до підтримки більшості радикальних змін статус-кво. Але є вагомі підстави вважати, що політика держави добробуту якісно зміниться в майбутньому.

Однак не слід перебільшувати можливості глобальних сил надмірно визначати долю держав національного добробуту. Один із найпотужніших висновків в порівняльних дослідженнях полягає в тому, що політичні та інституційні механізми представництва інтересів і досягнення політичного консенсусу мають величезне значення як умови управління добробутом, зайнятістю та цілями зростання.

Так само країни суттєво відрізняються силою профспілок і роботодавців, організацією та ступенем централізації, своєю здатністю керувати суперечливими інтересами. Нулмеєр та Кауфман показали, що «післявоєнні європейські економіки змогли сприяти як добробуту, так і ефективності, оскільки зацікавлені організації мали можливість обіцяти обмеження заробітної плати в обмін на повне працевлаштування. З цієї причини міцна мережа соціального захисту не мала серйозного негативного впливу на здатність економіки адаптуватися або, в більш загальному плані, на її зростання» [25, с.83]. Справа в тому, що країни зі слабкими інституціями не мають спроможності вести переговори та укладати обов'язкові угоди між сторонами із суперечливими інтересами. В результаті конфліктні цілі добробуту, зайнятості та ефективності легше перетворюються на компроміси з нульовою сумою. Інфляція заробітної плати, наприклад, скоріш за все виникає в умовах фрагментованого профспілкового руху. Слабкі або фрагментовані системи переговорів можуть блокувати, а не сприяти здатність економіки адаптуватися до змін. Звідси сприятливе інституційне середовище може бути настільки ж ефективним, як і вільні ринки, у підтримці гнучкості та ефективності. Так само, як зараз у Швеції, конфлікт стає більш гострий, коли механізми досягнення консенсусу руйнуються. Ці питання, безумовно, актуальні для промислових демократій, що розвиваються, в тому числі Східної Європи. У колишніх комуністичних націй перехід до ринкової економіки вимагає радикальної інституційної реконструкції і приватизації. Також зрозуміло, що інституційні механізми, які включають високо протекціоністські заходи у латиноамериканських економіках пригнічують економічне зростання. Знову ж таки виявляється, що дерегуляція та ринок не є універсальною панацеєю.

У всіх випадках зберігається домінування національних традицій, які виникають у двох важливих аспектах. По-перше, тоді як післявоєнні західні держави добробуту переслідуючи досить подібні цілі, вони надзвичайно розходяться за змістом амбіції та з точки зору того, як вони досягають своїх цілей. По-друге, як ті самі держави добробуту сьогодні прагнуть адаптуватися,

але роблять це дуже по-різному. Ключова причина пов'язана з інституційною спадщиною, успадкованими характеристиками системи та соціальними інтересами, які вони породжують.

Розширення соціальної держави більше неможливе. Як стверджує гіпотеза постіндустріалізму, технологічні зміни, зростання економіки послуг і суспільства знань, а також важливіші соціальні події, спричинені реструктуризацією ринків праці, сама глобалізація створюють нові соціальні ризики, які потребують переходу «індустріальної держави добробуту» на «постіндустріальну державу добробуту».

Хоча держава соціального забезпечення перебуває під тиском, скоротити соціальні видатки важко. Скорочення відбувається за іншими моделями, ніж розширення, і держава добробуту не може бути ізольованою від широкого суспільного розвитку, оскільки він зазнав змін, як і інші інститути.

Підсумовуючи, можна зробити висновок про загальну тенденцію до зменшення державних доходів; проте внаслідок несприятливих останніх економічних процесів спостерігається зростання попиту на соціальні послуги.

ВИСНОВКИ

Починаючи від свого походження, більше століття тому, інститути соціальної держави забезпечували важливий внесок у модернізацію європейського суспільства, стабілізацію ринкової економіки та консолідацію демократичних інститутів.

Хоча в минулому існували форми державного втручання з однаковими цілями, існує тісний взаємозв'язок між розвитком програм соціального захисту та початком промислової революції: захист потреб, охоплених системами соціального забезпечення, загалом виник у відповідь на виклики індустріальної епохи, з ініціативи робітників та їхніх організацій. У цьому контексті перші страхові поліси були створені, щоб гарантувати захист працівникам від нещасних випадків на виробництві.

З кінця 20-го століття держави добробуту в цілому, а також в Європейському Союзі, зокрема, постійно зазнавали викликів глобалізації, демографічних змін і нових соціальних ризиків. Крім того, люди та суспільство стикаються з новим набором ризиків, що є результатом зміни зовнішніх і внутрішніх умов, що охоплюють технологічні зрушення, міжнародну конкуренцію, демографічне старіння, міграція та розпад традиційних сімейних структур.

Глобальна економіка двадцять першого століття характеризується швидкими змінами, тому європейські держави добробуту перебувають під постійним тиском адаптації. Ці виклики супроводжуються шкідливими наслідками поточної фінансової ситуації та економічної кризи. Виклики, з якими доводиться стикатися державам добробуту, однакові; проте добробут держави регулюють по-різному. Криза загалом змушує державу загального добробуту скорочувати в тих країнах, в яких економічна рецесія була драматичною, а відновлення було повільним і нестійким. Загалом, існує потреба у переналадженні соціальної держави щодо нових соціальних ризиків і на користь менш захищених груп.

Підсумовуючи, можна сказати, що соціальна політика стає все більш централізованою для Європейського Співтовариства завдяки економічній політиці спільного ринку. Насправді такі права, як право на працю, освіту, право на соціальне та медичне обслуговування, пенсії, допомогу безробітним та соціальне житло, є загально визнаними у всіх країнах Союзу.

Ці права вважаються такими, що можуть бути повністю реалізовані в суді, також тому, що такий захист є важливою умовою для здійснення інших прав, таких як право на життя. Це здається принаймні очевидним, оскільки нинішня економічна криза показала всій Європі, як національні системи, які прагнуть інтеграції ринків як на регіональному, так і на міжнародному рівнях не в змозі протистояти змінам без адекватної соціальної структури, здатної поглинати наднаціональні та міжнародні зміни.

Дана робота, окрім іншого, має на меті висвітлити суттєві відмінності соціальної політики в умовах різних моделей держав загального добробуту, що стосуються ставлення до таких явищ, як соціальна нерівність та економічна бідність.

Це виправдовує необхідність продовжувати розділяти різні системи соціального забезпечення в Європі, особливо в результаті розширення, яке ще більше ускладнило класифікацію держав добробуту.

Основні відмінності виявляються між північчю та півднем континенту. Фактично, з одного боку є країни Середземноморської Європи, які характеризуються недостатністю втручання громадськості, нерозвиненою офіційною системою догляду та центральною роллю сім'ї, а з іншого боку є країни Північної Європи, де держава відіграє центральну роль у піклуванні про громадян, і особливо людей похилого віку.

Однак соціальна політика європейських країн, проаналізованих у цій роботі, спрямована на єдину мету, тобто сприяння участі окремих осіб і підтримка економічного розвитку та зростання.

Новий добробут постулює логіку альянсів між державним, приватним і громадянським суспільством для того, щоб, насамперед, запустити нові

фінансові інструменти для закупівлі необхідних ресурсів. Підхід до потенціалу представляє собою теоретичну парадигму, яка є альтернативою традиційному баченню, яке спрямоване на розвиток, пов'язаний виключно з ВВП.

Розвиток можна розуміти не тільки в термінах економічного зростання, а в контексті сприяння і еволюції людського прогресу та умов життя.

Необхідно повернути цінність і відповідальність особистості, зберігаючи мережу соціального захисту, яка підтримує та сприяє автономії особи, не замінюючи її.

Таким чином, завдяки ретельному аналізу «держави загального добробуту», ми сподіваємося на нову концепцію добробуту, який більше не сприйматимуть як «тягар» для економіки країни або як «гальмо» еволюції, але натомість як невід'ємну частину зростання та розвитку економіки. Це те, що мається на увазі під «активним добробутом», відповідно до якого метою соціальної політики має бути заохочення до участі у ринку праці та підхід до людського капіталу і праці як факторів соціального включення.

У цьому плані наступним кроком є зміна концепції добробуту, від такої, яка призначена виключно як витрати, на нову, яка сприйматиметься як перспективна інвестиція у людський капітал.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко О., Сіренко К. Моделі «держави загального добробуту» та їхні характеристики Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки № 1 (12), 2024. С. 70-82
2. Романченко В. Б. Порівняльний аналіз сучасних соціально економічних моделей держави. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 19–20. С. 186–199.
3. Andersen T. M. Holmström, B. Honkapohja, S. Korkman, S. Söderström, H. T. Vartiainen, J.: The Nordic Model. Embracing Globalization and Sharing Risks, Taloustieto, Helsinki. 2007. URL: <https://www.etla.fi/wp-content/uploads/2012/09/B232.pdf>
4. Aravacik E.D. Social Policy and the Welfare State. In (Ed.), Public Economics and Finance, IntechOpen. 2018. pp. 1-20.
5. Bambra C. Defamilisation and welfare state regimes: a cluster analysis. International Journal of Social Welfare, 16(1): 2007. pp. 326–338.
6. Barr N. The Economics of the Welfare State, Oxford University Press 5th Edition, Oxford. 2012. 386 p.
7. Bruno Antoni. Welfare state: difference between north and south europe. anno accademico 2017/2018. 60 p.
8. Castles F. G. Black Swans and Elephants on the Move: The Impact of Emergencies on the Welfare State, Journal of European Social Policy. 20(2010)/2. pp. 91–101.
9. Esping-Andersen G. The Three Worlds of Welfare Capitalism, Princeton University Press, Princeton, NJ., 1990. 257 p. URL: <https://pagotto.wordpress.com/wp-content/uploads/2018/05/the-three-worlds-of-welfare-capitalism-1990.pdf>
10. Ferrera M. Modelli di solidarietà. Politiche e riforme sociali nelle Democrazie (Solidarity Models. Policies and social reforms in the Democracies), Il Mulino, Bologna 1993. 349 p.
11. Ferrera, M., Rhodes, M. Building a Sustainable Welfare State, West European Politics. 23. 2000. 2, P. 257–282.

12. Fitzpatrick, T. *Welfare Theory: An Introduction*, Palgrave, New York, 2001. 222 p.
13. Fenger Menno, Timonse Robin *The implosion of the Dutch surveillance welfare state* URL: <file:///C:/Users/Use.DESKTOP-JSTG44H/Downloads/Soc%20Policy%20Adm%20-%202024%20-%20Fenger%20-%20The%20implosion%20of%20the%20Dutch%20surveillance%20welfare%20state.pdf>
14. Greve, B.: *What is Welfare?* *Central European Journal of Public Policy*. 2. 2008. 1. pp. 50–73.
15. Hayek, F. A. von: *The Meaning of the Welfare State*. In: eds. Pierson, 2000. pp. 90–92.
16. Huber, E. Stephens, J. D.: *Development and Crisis of the Welfare State: Parties and Policies in Global Markets*, University of Chicago Press. Chicago. 2001. 368 p.
17. Kaufmann, F-X. *Variations of the Welfare State: Great Britain, Sweden, France and Germany between Capitalism and Socialism*, *German Social Policy Vol. 5*, Springer. 2013. 250 p.
18. Kazepov Y. and Carbone D., *Che cos'è il Welfare State (What is the Welfare State)*, Carocci, Rome. 2007. URL: https://tesi.luiss.it/21719/1/075752_ANTONI_BRUNO_WELFARE%20STATE.%20DIFFERENCE%20BETWEEN%20NORTH%20AND%20SOUTH%20EUROPE.%20Laureando%20Bruno%20ANTONI%20matr.%20075752.pdf
19. Klimczuk A. *Welfare State*, [in:] B. Turner, P. Kivisto, W. Outhwaite, C. Kyung-Sup, C. Epstein, J.M. Ryan (eds.), *The Wiley-Blackwell Encyclopedia of Social Theory*, Wiley-Blackwell, London 2017, pp. 1–5, URL: <http://dx.doi.org/10.1002/9781118430873.est0406>.
20. Kuhnle, S., Sander A. *The Emergence of the Western Welfare State*. In: eds. Castles, F. C. Leibfried, S. Lewis, J. Pierson, C.: *The Oxford Handbook of the Welfare State*, Oxford University Press, Chapter 5, Oxford. 2010. pp. 61–80.
21. Marshall T. *The Welfare State: a Sociological Interpretation*, in «Archives Européennes de Sociologie», 2/2 (1961), pp. 284-300.

22. Matsaganis M. The Crisis of the Welfare State in Northern Mediterranean Countries. In: IEMed Mediterranean Yearbook 2013, European Institute of the Mediterranean (IEMed). 2013. pp. 270–273.
23. Mehmet Atilla Güler The concept of the welfare state and typologies of welfare regimes: A review. URL: [Theconceptofthewelfarestate \(5\).pdf](#)
24. McMenamin, I. Is there an East-Central European Variety of Democratic Capitalism. A Twenty-Two Country Cluster Analysis. Working Paper, 5. Dublin: Dublin City University. 2003. URL: file:///C:/Users/Use.DESKTOP-JSTG44H/Downloads/Is_there_an_East_Central_European_variet.pdf
25. Nullmeier, F. Kaufmann, F-X. Post-War Welfare State Development. In: eds. Castles, F. C. Leibfried, S. Lewis, J. K C.: The Oxford Handbook of the Welfare State, Oxford University Press, Chapter 6, Oxford, 2010. pp. 81–101.
26. Orosz Ágnes. Development of welfare state theory: a review of the literature *1 pro publico bono / Magyar Közigazgatás*, 2017/2. pp. 176–191.
27. Peacock A., The Welfare Society, Liberal Publication Department, London. 2013. 256 p.
28. Sapir, A. Globalisation and the Reform of European Social Models, Bruegel, Bruselas. Accessible on the Internet at Bruegel.org, 2005, 30. 2 Blanchard, O. The Economic Future of Europe. NBER Economic Papers. 2004. URL: https://www.bruegel.org/system/files/wp_attachments/pc_sept2005_socialmod.pdf
29. Spicker Paul . The Welfare State: a general theory . First published 2000 by Sage Publications, ISBN 0-7619-6704-4 and 0-7619-6705-2 Revised edition, 2023. 169 p. URL: https://www.spicker.uk/open-access/Paul%20Spicker%20-%20The%20welfare%20state_%20a%20general%20theory.pdf
30. Stiglitz J. E. The Welfare State in the Twenty-First Century. Working Papers of Roosevelt Institute; Climate and Economic Transformation. 2017. June, 20. URL: https://ipdcolumbia.org/wp-content/uploads/2024/08/The_Welfare_State_in_the_Twenty-First_Century.pdf
31. Titmuss R. Essays on the Welfare State, Edizioni Lavoro, Rome, 1986.

32. Vogliotti S., Vattai S., Modelli di welfare State in Europa (State welfare models in Europe), IPL, 2014. URL: https://afi-ipl.org/wp-content/uploads/IPL2015_Welfare_1_it-1.pdf
33. Yavuz Selim Kaymaz Analysis of Welfare State Concept: A Comparative Approach // Journal of Economics and Political Sciences, 2022 2(2). pp. 179-187